

דף שבועי

בס"ד

פרשת משפטים, תשפ"ב, מספר 1455

"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ" – הרהורים בעקבות מדרשי התנאים

יצחק ברנד

לא יֵעָלוּ עִמּוֹ. וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים... (שם' כד:א-ג).
רמב"ן (שם) סבור, שהמשפטים שמהם מספר לעם, הם אלה שבפרשתנו,¹ ואם כך, הציווי על המשפטים בא קודם לכן, בעקבות הפנייה לאהרון ובניו ושבעים הזקנים: "עֲלֵה אֵלַי ה'" על מנת שימסור לך את המשפטים האלה. ולאחר שנמסרו "וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים". אמור מעתה: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ" – לפני אהרון והנלווים אליו.²

משתי הקריאות המוצעות לעיל, נגזרות שתי דרשות המגדירות מיהם הדיינים שלפניהם יש לשים את המשפטים:

היה רבי טרפון אומר: כל מקום שאתה מוצא אגוריות³ של עובדי כוכבים,⁴ אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להיזקק להם, שנאמר: 'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ' – לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים.

דבר אחר:⁵ לפניהם ולא לפני הדיוטות.⁶
הדרשה הראשונה סוברת, ברוח הקריאה הראשונה (לפניהם – לפני בני ישראל), שהמשפטים נמסרו רק לדייני ישראל, להבדיל מדיינים גויים. הדרשה השנייה, עפ"י הקריאה השנייה (לפניהם – לפני אהרון והנלווים אליו), קובעת שרק מומחים כשירים לדון, להבדיל מהדיוטות.

1 רמב"ן שם' כד:א (החולק על רש"י): "ועוד כתיב (להלן, ג) 'ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים', שהם המשפטים האלה הכתובים למעלה, שאמר בהם (לעיל שם' כא:א) 'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ', כי איננו נכון שיהיה על המשפטים שנצטוו בני נח" (כהצעתו של רש"י שם).

2 רמב"ן על שם' כא:א: "ודרשו עוד (שם) לפניהם - ולא לפני הדיוטות, מפני שכתב במשפטים 'וְהִגִּישוּ אֲדִנְיוֹ אֵל הָאֱלֹהִים' (שם:ו), 'עַד הָאֲלֹהִים יָבֹא דְבַר שְׁנֵינָה' (שם' כב:ח)... שהם הדיינים המומחים הסמוכים עד משה רבינו".

3 בכ"י מינכן 95: ערכאו'. כך או כך, מדובר ברשות השופטת. ראו: D. Sperber, *A Dictionary of Greek and Latin Legal Terms in Rabbinic Literature*, Ramat Gan 1984, p. 32-33.

4 בכ"י ותיקן 130, ותיקן 140 ומינכן 95: "של גויים".

5 בכ"י מינכן - חסר.

6 בבלי, גיטין פח ע"ב.

שאלת מעמדם ההלכתי של בתי המשפט במדינת ישראל טעונה ומורכבת, במיוחד עבור אלו הנמנים על הציונות הדתית. מצד אחד, לדידם – המדינה ומוסדותיה, ובתוכם הרשות השופטת, הם בעלי ערך לאומי ודתי. ומצד אחר, בתי המשפט במדינת ישראל דנים שלא לפי דין תורה, ולפיכך הם מתויגים כ"ערכאות של גויים" שאסור להתדיין לפניהם. בדברים שלהלן, נציע הרהורים ראשוניים ביחס לשאלה זו, באמצעות עיון בכמה מדרשות התנאים שבהן נידון מעמדם של בתי דין הדנים שלא לפי דין תורה.

[א] 'וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ' (שם' כא:א) – דרשות התנאים חלק מן הדרשות מוסב על פסוק הפתיחה של פרשתנו: "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ". הדרשן מנסה לזהות את הנמענים שאליהם מופנים "הַמִּשְׁפָּטִים". לכאורה, "לְפָנֶיךָ" אלו נמענים ידועים, שזהותם מפורשת בכתובים קודם לכן. לפי אפשרות פרשנית אחת עלינו לחזור לאחור, לסופה של פרשת "יתרו":

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...
לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כִסֶּף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם. מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֵת עֹלֹתֶיךָ וְאֵת שְׁלֹמֶיךָ... וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה לִי לֹא תִבְנֶה אֹתָהּ גִזִית... וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלַת עַל מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֲרוֹתְךָ עָלָיו (שם' כ:ט-כג).

איסור עבודה זרה ומצוות המזבח מופנים לבני ישראל, ואם כך "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לְפָנֶיךָ" – לפני בני ישראל. כך מציע רש"י, הקורא ברצף את מצוות המזבח ואת המשפטים שבעקבותיהן: "ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (המזבח)". מכאן רש"י מסיק בהמשך דבריו: "לפניהם – (לפני בני ישראל) ולא לפני גויים".

ברם, קיימת גם אפשרות פרשנית אחרת, ועל פיה ראשה של פרשתנו כרוך בסופה:

וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֵלַי ה' אֲתָה וְאֶהְיֶה לְךָ וְאָבִיחָהּ וְשָׁבְעִים מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחֹק. וְנָגַשׁ מֹשֶׁה לְבָדוֹ אֵל ה' וְהֵם לֹא יָגִישוּ

* פרופ' יצחק ברנד, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן.

מומחיות בלבד. כך דורש ר' שמעון בעקבות רבי טרפון:

דתני ר' שמעון בן יוחי: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניך" — מה הסימה [אוצר] הזאת אינה נגלית לכל ברייה, כך אין לך רשות לשקע את עצמך בדברי תורה אלא לפני בני אדם כשירין.¹²

באופן דומה הציעו בבית מדרשו של רבי שמעון בר יוחאי:

אשר תשים לפניהם — לפני בני ישראל לא נאמר כן, אלא 'לפניהם' - לפני שבהם. מלמד שאין שונין בדיני ממונות לעם הארץ.¹³

הדרשה מבוססת על פירושה של המילה "לפניהם" כמושא עקיף ולא כמילת יחס (מקום). כלומר, המשפטים יינתנו "לפניהם שבהם", הלוא הם תלמידי החכמים המומחים, להבדיל מעמי הארצות.¹⁴

[ד] הרהורים בעקבות הדרשות

בשיח ההלכתי מקובל להשליך את האיסור להתדיין לפני גויים או לפני הדיוטות על בתי המשפט של מדינת ישראל.¹⁵ האמנם שומר אמונים שפונה לסעד משפטי בבית משפט במדינתנו הוא "מניח דיני ישראל והולך לפני אומות העולם (ומתוך כך) כפר בהקדוש ברוך הוא תחילה"? וכי חוקי מדינת ישראל הם "חקות הגוים" [ש]אינן של חיים"? לחילופין, האם התדיינות בבתי המשפט של המדינה, שאין להם כל יומרה לדון לפי דין תורה, היא מסירת דברי תורה לפני בני אדם שאינם כשרים, או שיש בה שיתוף של עמי ארצות בדיני ממונות? שאלות אלו הן קריאה לחשיבה מחדש על מעמד ההלכתי של בתי המשפט במדינת ישראל, ובמיוחד לנוכח העובדה שרבים וטובים מן הנאמנים להלכה פונים, ללא היסוס, לבתי משפט אלה, וראוי שיוסר המכשול לפנייהם.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2> כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#) יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

12 ירושלמי, עבודה זרה ב ז, מא ע"ד, עפ"י כ"י לידן.
13 מכלתא דרבי שמעון בר יוחאי, שמ' כא:א, מהד' אפשטיין-מלמד, עמ' 158.
14 למשמעות "פנים" כ"חשובים" או כ"גדולים" ראו מילון בן-יהודה, "פנים", כרך י, ירושלים תש"ם, עמ' 4999 ובהערה 1. ראו עוד: חידושי הריטב"א, בבא מציעא טז ע"א, ד"ה זו אינה צריכה לפנים: "אינה צריכה להכניסה לפני גדולים".
15 ראו חזון איש, חשן המשפט, סנהדרין, סימן טו, אות ד (ולא לפני הדיוטות); שו"ת ציץ אליעזר, חלק יב, סימן פב (ולא לפני גוים).

[ב] לפנייהם – ולא לפני גויים
לאיסור החל על בעלי-דין לפנות לדיינים גויים ניתנו במדרשי ההלכה שתי הנמקות. הנמקה אחת היא תית:

שלא ניתנו הדיינים אלא לישראל, וללמדך שכל ההולך לדין אצל אומות העולם כאילו עובד עבודה זרה... ולא עוד אלא שכל המניח דיני ישראל והולך לפני אומות העולם כפר בהקדוש ברוך הוא תחלה.⁷

עשיית המשפט היא אקט דתי: "המשפט לא-להים הוא" (דב' א:ז),⁸ ולכן ראוי שידונו לפני דייני ישראל ולפי דין תורה. פנייה לדיינים גויים היא הפניית עורף לא-ל ולמשפטו: "כפר בהקדוש ברוך הוא תחילה ואחרי כן כפר בתורה", ויש בה משום הזדהות עם אלוהיהם ועם משפטם של דייני אומות העולם ("כאילו עובד עבודה זרה").⁹

הנמקה אחרת היא לאומית. לכל עם שיטת משפט המתאימה לו,¹⁰ ומשפטם של ישראל הוא משפט התורה. לפיכך לא ראוי שבן ישראל הנזקק לדין יפנה למשפט זר:

משל למה הדבר דומה? לחולה שנכנס הרופא לבקרו. אמר לבני ביתו: האכילוהו והשקוהו כל מה שרוצה, אל תמנעו ממנו כלום. נכנס אל אחר. אמר להן: אל יאכל פלוני ואל ישתה דבר פלוני. אמרו לו: מפני מה לזה אמרת לאכול כל מה שהוא רוצה ולזה אתה אומר אל יאכל דבר פלוני ואל ישתה דבר פלוני? אמר להן: הראשון אינו של חיים, לפי כך אמרתי על תמנעו ממנו כלום; בין אכל בין לא אכל - ימות. אבל זה של חיים, לפי כך לא יאכל דבר פלוני ולא ישתה דבר פלוני. וכן חקות הגוים, אינן של חיים... אבל ישראל – נתן להם חקים ומשפטים ומצות טובים.¹¹

[ג] לפנייהם - ולא לפני הדיוטות

החובה לפנות לערכאות שדייניהם מומחים, יסודה בתפיסת המקצועיות והמומחיות של המשפט. לפי תפיסה זו, משפט הוא מקצוע שנוצר ומתפתח בידי אלו המוסמכים ומומחים לכך. כך גם תפסו חכמים את משפט התורה, ולכן הגבילו את העיסוק בו לבעלי

7 מדרש תנאים, דב' טז:יח, מהד' הופמן, עמ' 96.
8 ראו מכלתא דרבי ישמעאל, מסכתא דשירה, פרשה א, מהד' הורביץ-רבין, עמ' 120: "מגיד כי המשפט לא-להים הוא, וכן יהושפט אומר לדיינין שהשיב בערי יהודה (דבה"ב יט:ו): 'וַיֹּאמֶר אֶל הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא לְאֲדָם תִּשְׁפֹּטוּ כִּי לֵה'. ראו עוד בדרשות ר"י אבן שועיב, פרשת משפטים ושקלים, ירושלים תשכ"ט; ד"צ קראקא של"ג, דף כח, ג: "ואמר משה 'כִּי הַמִּשְׁפָּט לֹא-לְהִים הוּא' (דב' א:ז) ... צוה השם שלא נביא דינינו לפני הגוים] כי הוא איסור גדול, כי העושה זה נותן כבוד למשפטו, וכאלו אין משפטנו ישרים ואין צורינו כצורם".

9 השוו אגרת שאול הראשונה אל הקורנתיים ו, 1–11: "האם מעז איש מכם, שיש לו דבר נגד רעהו, להביא את משפטו לפני הרשעים ולא לפני הקדושים? האם אינם יודעים שהקדושים ישפטו את העולם?...".

10 גישה זו פיתחו במיוחד מלומדי האסכולה ההיסטוריוציסטית הגרמנית, פרידריך קרל פון סביני ופרידריך אוטו פון גירקה. גישה זו טוענת שהמשפט אמור לשקף את "רוח העם".

11 מדרש תנאים, ראו לעיל בהערה 7.